

İKİZ ÜNLÜLÜ VE ÇİFT ÜNLÜLÜ KELİMELELER ÜZERİNE BİR TESPİT ÇALIŞMASI

Rıza GÜL* - Mehmet HAZAR**

Abstract

There isn't diphthong in the Turkish language, but there is diphthong in borrowed words and the Turkish dialects. Both of them Turkish words and borrowed words are different. Borrowed diphthong must be called double vowel.

Keywords: *Diphthong, borrowed words, long vowel, double vowel, Turkish dialects.*

Özet

Türkiye Türkçesinde ikiz ünlü yoktur. Fakat alınma kelimelerde ve Türk lehçelerinde ikiz ünlü vardır. Türkçe kelimelerdeki ikiz ünlüler ile alınma kelimelerdeki ikiz ünlüler farklıdır. Alınma kelimelerden gelen ikiz ünlülere çift ünlü denilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *İkiz ünlü, alınma kelimeler, uzun ünlü, çift ünlü, Türk lehçeleri.*

Giriş

Türk Dil Kurumunun son çıkan *Türkçe Sözlük*'ünün onuncu baskısını inceleyenken yabancı dillerden gelen kelimelerdeki ikiz ünlüler üzerine inceleme yapmaya karar verdik. Yine Türk Dil Kurumunun her gün dağarcığımıza iki sözcük katan e-posta hizmetinden yararlanırken de alınma kelimelerdeki ikiz ünlüler dikkatimizi çekmekteydi.

Türkiye Türkçesi, hece yapısı gereği iki ünlüyü yan yana aynı hece içerisinde bulundurmaz. Alınma kelimelerin söylenişinde *v* ve *y* ünsüzlerinin türediği, bunlardan bazılarının da fiyat <fiat, tuvalet <tualet şeklinde yazıya aktarıldığı görülmektedir. Telaffuzda, yan yana bulunan ünlülerin iki ayrı heceye bölü-

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğr. Üyesi.

** Dr., Dicle Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğr. Gör.

nerek (re-/y/is, kon-ser-va-tu-/v/ar) söylenmesi de başka bir yoldur. Türkiye Türkçesinde yer yer uzunluk görevi de yüklenen ğ sesi, eğlence, oğul, diğer kelimelerindeki gibi *kayan ünlü* oluşmasına neden olmaktadır. Türkçemizde ünlü kaymasına neden olan bir başka ses de *y* yarı ünlüsüdür: öykü, kıyma, eylem gibi. Arka dil ünlülerinin arasında bulunan *v* sesi de temel özelliğini yitirmekte ve ünlü kaymasına neden olabilmektedir: tavuk, avuntu gibi (Ergenç 1989: 29-31).

Türkiye Türkçesinde tek heceli kelimelerde ve birden çok heceli kelimelerin ilk hecesinde asli uzun ünlülerin sebep olduğu bir *tonlulaşma* görülmektedir. Bu tür kelimelerin sonundaki *p, ç, t, k* ünsüzleri iki ünlü arasında kaldığı zaman tonlularak *b, c, d, g* ünsüzlerine dönüşmektedirler: At ‘hayvan, ad+ı ‘isim’, ot ‘bitki’, od ‘ateş’, güç+ü> gücü, dip+i> dibi gibi (Tokatlı 2003: 141).

Türkiye Türkçesindeki Türkçe asıllı kelimelerde (sonu ünlü ile bitip başı ünlü ile başlayan birleşik kelimeler hariç) asli olarak ikiz ünlü “diphthong” yoktur. Ancak alınma kelimelerde ikiz ünlü görülmektedir. Buna *ikiz ünlü* mü (diphthong mu) yoksa *çift ünlü* mü denilmelidir?

Türk dilinde asli olarak ikiz ünlü yoktur. Bazı Türk lehçelerinde görülen ikiz ünlüler Ana Türkçedeki asli uzun ünlülerin zamanla ses değişmelerine uğrayarak ikiz ünlü durumuna dönüşmesinden oluşmuştur (Korkmaz 1992: 85). Yaşayan üç lehçede ünlü uzunluğu korunmuştur. Türkmen Türkçesinde alçalan diftong¹ (güyn <kün), Yakut Türkçesinde yükselen diftong (*suoh* <yok), Halaç Türkçesinde aşırı uzunluk (*yôg* <yok) vardır (Tuna 1996: 11). Halaç Türkçesinde; normal ünlü (*hat* ‘at’), uzun ünlü (*âş* ‘yemek’), vurgulu uzun ünlü (*âat* ‘ad’) olacak şekilde üç türlü ünlü söylenişi vardır (Bozkurt 1992: 415-419). *Ē* ve *ō* ünlüleri; *ie* (Yak. *bies* <AT *bēš*), *uo* (Yak. *uon* <AT *ōn*) ve *üö* (Yak. *tüört* <AT *tört*) tarzında ikizleşmişlerdir (Tekin 1975: 36, 41). Yakut Türkçesinde *aa, ee, u, ii, oo, öö, uu, üü* uzun ünlülerinin yanı sıra *ia, ie, uo, üö* ikiz ünlüleri de vardır. Yine Yakut Türkçesinde asli uzun ünlülere dayanan (Yak. *biir* <AT *biir*) ve ses olaylarına dayanan ikiz ünlüler (Yak. *tuorax* <ET *toburgak*) vardır (Kirişçioğlu 1994: 16). Gagavuz Türkçesinde ise *Kıpçak biçimi (tipi)* denilen bir sıra Türk diline ait olan *uo, üo, ue* gibi ikiz ünlüler bulunmaktadır (Pokrovskaya 1995: 37).

Bazı Türk lehçeleri ve Türkiye Türkçesi ağızlarında ise ünlü düşmesi ya da hece sonlarındaki *v, y* ünsüzleri ile yalın veya eklerle genişletilmiş kelimelerin

¹ Kazak Türkçesinde de alçalan ikiz ünlü vardır: Kzk. *biyt* ‘bit’ <AT *bīt*, Kzk. *iyt* ‘it’ <AT *īt* gibi.

iç seslerindeki *b*,² *f*,³ *g*,⁴ *ğ*,⁵ *h*,⁶ *k*,⁷ *l*,⁸ *n* (*η*),⁹ *r*,¹⁰ *v*,¹¹ *y*,^{12,13} ünsüzlerinin eriyip kaybolmalarına veya düşmelerine dayanan uzun ünlü ve ikiz ünlüler vardır. Türkmencede ise bir de *dolaylı uzun ünlüler*¹⁴ vardır.

Kazak Türkçesinde *juw-* ‘yıkamak’ < AT *yū-*, *biyt* ‘bit’ < AT *bīt* kelimele-
rinde olduğu gibi ünlünün üzerindeki uzunluk (U)_w ve (I)_y şeklinde nefes bas-
kısını devam ettirmiştir. Aynı şekilde Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde
yine ünlünün üzerindeki uzunluk *ā* şeklinde (*āwmiyn* ‘amin’ < Ar. *āmīn*, *şäkirt*
‘öğrenci’ < Far. *şäkirt*) nefes baskısını devam ettirir. Amin anlamındaki *āwmiyn*
kelimesinde ise *ā*, *w*, *y* şeklinde üç özellik birden görülmektedir. Ayrıca kelime
başında, uzun ünlünün önünde türemiş olan *#y* ünsüzünün karşılığı olan *#j*
ünsüzü görülür: *#ī*, *#ū* > *#jī*, *#jū*: *jır* ‘ağıt’ < AT *īr*, *jesir* ‘dul’ < Ar *esīr*¹⁵ (Hazar
2005: 36-39).

Bu çalışmadaki amacımız, Türk lehçelerindeki veya Türkiye Türkçesi ağız-
larındaki ikiz ünlülü kelimeleri değil, Türkiye Türkçesinde yan yana iki ünlü
bulunan alınma kelimelerin ses ve şekil yapısını incelemektir. Bir ünsüzün
eriyip kaybolmasından sonra oluşan ünlü ikizleşmesi ayrı bir terim olduğu
gibi, alınma kelimedeki veya birleşik kelimelerdeki bir ünsüz erimesi olma-
dan yan yana gelmiş ünlülerin, bir tek nefes baskısı altında birleşmesine de
ayrı bir terim kullanılması gerekir. Türk dilinin tarihî ses gelişimini gösteren
Türkçe kelimelerdeki yan yana görülen iki ünlüye *ikiz ünlü*, alınma kelime-
lerde bulunan veya sonu ünlü ile biten ve başı ünlü ile başlayan iki kelimenin
birleşmesiyle ya da ek birleşmesiyle yahut Arapçadan alınma kelimelerde iki
ünlü arasında ayın “ع” (‘) sesinin düşmesi ile bazen de Arapça tamlamalarda *i*
ünlüsünün türemesiyle ortaya çıkan iki ünlüye ise *çift ünlü* diyerek iki durumu
bir birinden ayırt etmek daha doğru olur.

² Kırgız Türkçesinde dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşma görülür: Krg. *töö* ‘deve’ < ET *tebe* > Kzk. *tüye*, Krg. *dool*
‘davul’ < Arb. *tabl* > Kzk. *dabil*.

³ Gag. *vaatiz* < Yun. *vaftiz*.

⁴ Kzk. *jaw* < ET *yagi* > Krg. *coo*, Kzk. *ekew* < ET *ikegü* > Krg. *eköo*, Kzk. *bilüw* < ET *bilig* > Krg. *bilüü*.

⁵ Gag. *yaamur* < T *yağmur*.

⁶ Gag. *baas* < Ar. *baḥṣ*.

⁷ Gag. *āşam* < TT *akşam*, Gag. *braadılar* < TT *biraktılar*.

⁸ Ana Türkçede *l* ünsüzünün düşmesi ile uzun ünlü meydana gelmiştir: Trkm. *gēdik* < AT *kelt-*, Trkm. ve Yak. *büt* < AT *būt*,
Trkm. *güyt*, Yak. *kūt-* < AT *küld-* (Tekin 1975: 241).

⁹ Anadolu ağızlarında *sōra* < *sonra* > *sojra* < ET *soj*.

¹⁰ Ünlüden sonraki ünsüz, ünlünün açıklığı sebebi ile kaybolur. Kaybolurken de ünlüyü uzatır: Uşak ağızı *çaladı* < TT
çalardı (Gülsevin 2002: 49).

¹¹ Gag. *kuudu* < T *kovdu*.

¹² Gag. *ihtäär* < Ar. *ihtiyār*.

¹³ Anadolu ağızlarında *gı(ı)* < T *kız*.

¹⁴ Türkmen Türkçesinde aslında kısa olan ünlüler, genellikle kök sonu ve ek başındaki iki ünlünün üst üste gelmesiyle veya
ses düşmesi yoluyla uzarlar. Bu uzamalar sadece düz ünlülerde meydana gelirler: *deriñiz* ‘deriniz’, *enääni* ‘nineyi’, *garaan*
‘bakan’, *getiir* ‘getirir’, *gucaklaap* ‘kucaklayıp’ gibi (Kara 2001: 13).

¹⁵ Ancak beklenen şekil *āsir* iken *jesir* olmuştur. Burada uzun ünlünün nefes baskısı bir önceki heceye taşınmıştır. Bunun
Kazak Türkçesinde birçok örneği vardır: *āruwaq* ‘ruh’ < Ar. *ervāh*, *bäle* ‘yaman’ < Ar. *belā*, *bāli* ‘evet’ < Far. *belī*, *dälel*
‘kanıt’ < Ar. *delīl*, *māşhur* ‘ünlü’ < Ar. *meşhūr*, *tāwip* ‘doktor’ < Ar. *tabīb*...

Bu çalışmada Türk Dil Kurumunun son çıkan *Türkçe Sözlük*'ü taranarak çift ünlülü yabancı kelimeler üzerinde bir inceleme yapılmıştır. 234 tane kelime tespit edilmiştir. Çift ünlülerin tablosu verildikten sonra tespit edilen ses olayları incelenmiş, sonra yapım ekleri üzerinde durulmuş ve tespit edilen kelimeler de alfabetik sırayla verilmiştir.

1. Ses bilgisi:

Tabloya göre 64 tane görülmesi mümkün olan çift ünlülerden 29 tanesi görülmüş, 35 tanesi görülmemiştir. Ö ünlüsünden hiç çift ünlü görülmemektedir. Yine çift ünlülerden ikinci ünlüsü ı ve ü olan çift ünlüler görülmemektedir. Ayrıca ıa, ii, iu, ou, üi, üü ünlü çiftleri de görülmemektedir.

A, e, u ünlüleri a, e, i, o, u ünlüleriyle beşer defa; i, o, ü ünlüleri üi hariç a, e, i, o ünlüleriyle dörder defa çift ünlü oluşturmaktadır. Görülen 29 çift ünlüden altı çizili olan 11 çift ünlü sık, altı çizili olmayan 18 çift ünlü seyrek olarak görülmektedir.

Bir de üç ünlünün yan yana geldiği (aai, aii, eia, eii) örnekler vardır: iadeiitibar<Ar. i'āde + i'tibār, maaile <Ar. ma'-'ā'ile, müddeialehyh <Ar. müdde'ī + 'aleyh, müddeiumumi <Ar. müdde'ī + 'umūmī, ziraişletme [+]
<Ar. zirā 'ī + T. işletme.

Uzun ünlünün düzeltme işaretiyle gösterildiği bir örnek var: beniâdem <Ar. benī+âdem.

Aşağıda incelediğimiz kelime listesine göre azdan çoğa doğru bir sıralama görülmektedir:

<u>Kelime sayısı</u>	<u>Görülen çift ünlüler</u>	<u>Çift ünlülerin sayısı</u>
01	ao, ie, io, iu, ie, ue, uo, uu, üo.	(09)
02	ae, eu, oe, ui, üa.	(05)
03	au, ii, io, oa.	(04)
04	oi.	(01)
07	oo.	(01)
11	ei.	(01)
12	ee.	(01)
12	ia	(01)
14	ai	(01)

18	üe	(01)
21	ea	(01)
21	eo	(01)
44	aa	(01)
45	ua	(01)

Kelime başında görülen çift ünlüler ve sayıları: #ae 3, #au 2, #eo 1, #eu 2, #ia 6, #oo 2.

Kelime içinde görülen çift ünlüler ve sayıları: /aa/ 41, /ai/ 14, /ao/ 1, /au/ 2; /ea/ 19, /ee/ 12, /ei/ 9, /eo/ 19; /ie/ 1, /io/ 1, /iu/ 1; /ia/ 6, /ie/ 1, /ii/ 4, /io/ 3; /oa/ 3, /oe/ 2, /oi/ 5, /oo/ 5; /ua/ 45, /ue/ 1, /ui/ 2, /uo/ 1, /uu/ 1; /üa/ 2, /üe/ 18, /üo/ 1.

Kelime sonunda görülen çift ünlüler ve sayıları: aa# 3, ai# 5, ao# 1, ea# 1, ei# 1, eo# 3, ia# 2, oa# 1, oo # 1, ua# 1.

64	a	e	ı	i	o	ö	u	ü
a	<u>aa</u>	ae	-	<u>ai</u>	ao	..	au	-
e	<u>ea</u>	<u>ee</u>	-	<u>ei</u>	<u>eo</u>	..	eu	-
ı		ie	-		io	..	iu	-
i	<u>ia</u>	ie	-	ii	io	..		-
o	oa	oe	-	<u>oi</u>	<u>oo</u>	..		-
ö
u	<u>ua</u>	ue	-	ui	uo	..	uu	-
ü	üa	<u>üe</u>	-		üo	..		-

1.1. Çift ünlü türleri:

İkiz ünlüler gibi çift ünlülerin de yükselen, alçalan ve eşit olacak şekilde üç çeşidi bulunmaktadır. En çok örnek yükselen çift ünlülerde, en az örnek ise alçalan çift ünlülerde görülmektedir.

1.1.1. Yükselen çift ünlü örnekleri: açıortay <T. aç + ortay, affettuoso <İt. affettuoso, akhevvel <Ar. ‘aql + evvel, aktüel <Fr. actual, aktüer <İng. actuaire, aktüeryal <İng. aktüeryal, alveol <Fr. alvéole, apriori <Fr. apriori, aria <İt. aria, arioso <İt. aryo’zo, arkeo <Fr. archéo, arsiulusal <Ar. arz + T. ulususal, aybeay <T. ay + Far. be + T. ay, beniâdem <Ar. benī+âdem, boa <Fr. boa,

boarding cart <İng. boarding cart, dua <Ar. du‘ā, duayen <Fr. doyen, eosen <Fr. éocène, feodal <Fr. féodal, flüor <Fr. fluor, fueloil <İng. fuel oil, geometri [(tasarı) geometri] <İng. geometry, iade <Ar. i‘āde, iane <Ar. i‘āne, iare <Ar. i‘āre, iaşe <Ar. i‘āşe, jaguar <Fr. jaguar, jeo ... <Fr. géo + ..., karbondioksit <Fr. carbondioxide, kreatör <Fr. créateur, mecmua <Ar. mecmū‘a, meteor <Fr. météore, muaccel <Ar. mu‘accel, muacciz <Ar. mu‘acciz, muaddel <Ar. mu‘addel, muadelet Ar. mu‘adelet, muadil <Ar. mu‘ādil, muaf <Ar. mu‘āf, muahhar <Ar. mu‘ahhar, muahede <Ar. mu‘āhede, muaheze <Ar. mu‘āhaze, muakkip <Ar. mu‘aqqib, mualla <Ar. mu‘allā, muallak <Ar. mu‘allaq, muallel <Ar. mu‘allel, muallim <Ar. mu‘allim, muamele <Ar. mu‘āmele, muamelet <Ar. mu‘āmelāt, muamma <Ar. mu‘ammā, muammer <Ar. mu‘ammer, muannit <Ar. mu‘annid, muaraza <Ar. mu‘āraza, muare <Fr. moiré, muarefe <Ar. mu‘ārefe, muarız <Ar. mu‘ārız, muasır <Ar. mu‘āşir, muaşaka <Ar. mu‘āşaqa, muaşeret <Ar. mu‘āşeret, muattal <Ar. mu‘aṭṭal, muattar <Ar. mu‘aṭṭar, muavenet <Ar. mu‘āvenet, muavin <Ar. mu‘āvin, muayede <Ar. mu‘āyede, muayene <Ar. mu‘āyene, muayyen <Ar. mu‘ayyen, muazzam <Ar. mu‘azzam, muazzep <Ar. mu‘azzeb, muazzez <Ar. mu‘azzez, müebbet <Ar. müebbed, müeccel <Ar. mu‘accel, müeddep <Ar. mu‘eddeb, müellefat <Ar. mu‘ellefāt, müellif <Ar. mu‘ellif, müemmen <Ar. mu‘emmen, müennes <Ar. mu‘ennes, müesses <Ar. mu‘esses, müessese <Ar. mu‘essese, müessif <Ar. mu‘essif, müessir <Ar. mu‘eşşir, müessis <Ar. mu‘essis, müeyyide <Ar. mu‘eyyide, müezzin <Ar. muezzin, müteaddit <Ar. müte ‘addid, müteaffin <Ar. müte‘affin, müteahhit <Ar. müte ‘ahhid, müteakip <Ar. müte ‘aqqib, mütealiye <Ar. müte‘āliye, müteallik <Ar. müte‘allik, müteammim <Ar. müte‘ammim, mütearife <Ar. müte‘ārife, neodim <Fr. nedyme, neojen <Fr. néogène, neolitik <Fr. néolithique, neolojizm <Fr. néologisme, neon <Fr. néon, neoplatonizm <Fr. neoplatonisme, neoplazma <Fr. néoplasme, neozik <Fr. nézoïque, nükleon <Fr. nucléon, nükleoprotein <Fr. nükleoprotein, puan <Fr. point, reaksiyon <Fr. réaction, reaktif <Fr. réactif, reaktör <Fr. réactör, real <Fr. réal, reasürans <Fr. réassurance, reaye <Ar. re‘āyā, rezervuar <Fr. réservoir, riayet <Ar. ri‘āyet, semai <Ar. semā‘ī, stereo ... <Fr. stéréo, stoaci <Fr. stoaci, سوال <Ar. su‘āl, sürreal <Fr. surréal, şeneat <Ar. şenā ‘at, takeometre <Fr. tachéomètre, tercümeihâl <Ar. terceme + hâl, veziriazam <Ar. vezîr + a‘zām, video <İng. video, Vietnamlı <T. Vietnam + lı, zayiat <Ar. zāyi‘at, zümrüdüanka <Far. sî + murğ + Ar. ‘anqa. (122)

1.1.2. Alçalan çift ünlü örnekleri: aerobik <Fr. aérobique, aerodinamik <Fr. aérodynamique, aeroloji <Fr. aérologie, alkaloit <Fr. alcaloïde, ateist <Fr. athéiste, aupair <Fr. aupair, aut <İng. out, Avrupai <T. Avrupa + Ar. ī, euroband <İng. euro-band, fail <Ar. fā ‘il, fair-play <İng. fair-play, faiz <Ar. fā‘iz,

faul <İng. faul, fauna <Lat. fauna, fedai <Ar. fidā ‘ī, fueloil <İng. fuel oil, hercai <Far. her + cā + Ar. ī, Hinduizm <Fr. hindouisme, Hiperboloit <Fr. hyperboloïde, iadeitibar <Ar. i‘āde + i‘tibār, iadeiziyaret <Ar. i‘āde + ziyāret, itfaiye <Ar. itfā’iyye, kodein <Fr. codéine, koloidal <Fr. colloidal, koloit <Fr. colloïde, laik <Fr. laïque, lain <Ar. la ‘īn, laisizm <Fr. laïcisme, maale <Ar. ma‘-‘ā’ile, mevzuibahis <Ar. mevzū‘ + baḥṣ, nükleik <Fr. nucléique, politeist <Fr. polythéiste, sekteikalp <Ar. sekte + ḳalb, semai <Ar. semā‘ī, sosyoekonomik <Fr. socio-économique, şitaiye <Ar. şitā’iyye. (36)

1.1.2. Eşit çift ünlü örnekleri: faal <Ar. fa ‘āl, faaliyet <Ar. fa ‘āliyyet, inşaat <Ar. inşā‘āt, itaat <Ar. itā ‘at, kanaat <Ar. ḳanā‘at, kooperatif <Fr. coopérative, koordinasyon <Fr. coordination, koordinat <Fr. coordinate, koordine <Fr. coordonné, laakal <Ar. lā + aḳall, maale <Ar. ma‘-‘ā’ile, maalesef <Ar. ma ‘a + esef, maalmemnuniye <Ar. maalmemnuniyye, maarif <Ar. ma ‘arif, maaş <Ar. ma ‘āş, maattessüf <Ar. ma ‘a + te’ssuf, maazallah <Ar. ma ‘āzallah, mutaasıp <Ar. muta‘aşşib, mübayaa <Ar. mubāya‘a, müdafaa <Ar. müdāfa‘a, müteessir <Ar. mute‘eş şir, müteessif <Ar. mute’essif, nükleer <Fr. nucléaire, oosfer <Fr. oosphère, oosit <Fr. oocyte, saadet <Ar. sa‘ādet, saat <Ar. sā‘at, sanayiinefise <Ar. şanayi‘ + nefise, şaşaa <Ar. şa‘şa‘a, taaccüp <Ar. ta ‘accub, taaddüt <Ar. ta‘addud, taaffün <Ar. ta ‘affun, taahhüt <Ar. ta ‘ahhud, taalluk <Ar. ta ‘alluḳ, taam <Ar. ṭa ‘ām, taammüden <Ar. ta ‘ammuden, taammüm <Ar. ta ‘ammum, taammüt <Ar. ta ‘ammüt, taannüt <Ar. ta‘annud, taarruz <Ar. ta‘arruz, taassup <Ar. ta‘aşşub, taat <Ar. ṭā‘at, taayyün <Ar. ta‘ayyun, taayyüş <Ar. ta ‘ayyuş, teeddüp <Ar. te’eddub, teehhül <Ar. te’ehhul, teehhür <Ar. te’ahhur, teemmül <Ar. te’emmul, teenni <Ar. te’ennī, teessüf <Ar. te’essuf, teesür <Ar. te’essur, teessüs <Ar. te’essus, teeyyüt <Ar. te’eyyud, terciibent <Ar. tercī‘ + Far. bend, vaat <Ar. va‘d, vaaz <Ar. va‘z, zaaf <Ar. za‘f,

zanaat <Ar. şinā‘at, ziraat <Ar. zirā‘at, zoo ... <Fr. zoo ... (60).

1.2. Ses olayları:

1.2.1. İki ünlünün yan yana gelmesi:

1.2.1.1. Kelime birleşmesinde iki ünlünün yan yana gelmesi: açıortay <T. aç + ortay, akhevvel <Ar. ‘aḳl + evvel, aybeay < T. ay + Far. be + T. ay, beniâdem <Ar. benī+âdem, euroband <İng. euro-band, fair-play <İng. fair-play, iadeitibar <Ar. i‘āde + i‘tibār, iadeiziyaret <Ar. i‘āde + ziyāret, laakal <Ar. lā + aḳall, maada <Ar. mā-‘adā, maale <Ar. ma‘- + ‘ā’ile, maalesef <Ar. ma‘a + esef, maalmemnuniye <Ar. maalmemnuniyye, maattessüf <Ar. ma ‘a + te’ssuf, maazallah <Ar. ma ‘āzallah, mevzuibahis <Ar. mevzū‘ + baḥṣ, otoero-

tizm <Fr. auto-érotisme, sanayiinefise <Ar. şanayi‘ + nefise, sekteikalp <Ar. sekte + kalb, sosyoekonomik <Fr. socio-économique, terciibent <Ar. tercī‘ + Far. bend, tercümeihâl <Ar. terceme + hâl, veziriazam <Ar. vezīr + a‘zām, ziraışletme <Ar. zirā ‘ī + T. işletme, zümrüdüanka <Far. sī + murğ + Ar. ‘anqa.

1.2.1.2. *Ek birleşmesinde iki ünlünün yan yana gelmesi:* Avrupai <T. Avrupa + Ar. ī, hercai <Far. her + cā + Ar. ī.

1.2.2. Ses değişimleri:

1.2.2.1. Ünlü değişimleri:

Burada sadece ikiz ünlülerin değişimleri ve sayıları gösterildi, yerden tasarruf için örnekler yazılmadı.

Ünlü değişimleri	Kelime sayısı
aa < āā, aa < āa, aa < āā, ae < aé, ai < aī, ai < aī, ai < āī, ai < āī, au < ou;	10
ea < āa, ea < eā, ea < eā, ea < eā, ea < éa, ea < éa, ei < eī, ei < éi, eo < éo;	09
ua < oi, ua < oi, ua < oi, ua < uā, ua < uā, ua < ūa, uu < uū;	07
üa < ua, üe < ua, üe < ue, üe < ue, üo < uo;	05
ia < iā, iā < iā;	03
oe < oé, oi < oī;	03.

1.2.2.2. Ünsüz değişimleri:

p < b: muazzep <Ar. mu ‘azzeb, müeddep <Ar. mu’eddeb, taaccüp <Ar. ta ‘accub, teeddüp <Ar. te’eddub,

t < d: alkaloit <Fr. alcaloïde, hiperboloit <Fr. hyperboloïde, karbondioksit <Fr. carbondioxide, koloit <Fr. colloïde, muannit <Ar. mu ‘annid, müebbet <Ar. müebbed, müteaddit <Ar. müte ‘addid, müteahhit <Ar. müte ‘ahhid, taaddüt <Ar. ta ‘addud, taahhüt <Ar. ta ‘ahhud, taannüt <Ar. ta ‘annud, teyyüt <Ar. te’eyyud, terciibent <Ar. tercī‘ + Far. bend, vaat <Ar. va‘d.

t < ç: muattal <Ar. mu ‘aṭṭal, muattar <Ar. mu ‘aṭṭar, mütalaa <Ar. mütāla ‘a, taam <Ar. ṭa ‘ām, taam <Ar. ṭa ‘ām,

z < ž: faiz <Ar. fā’iz, muaraza <Ar. mu ‘āraza, muarız <Ar. mu ‘ariz, taarruz <Ar. ta ‘arruz, zayiat <Ar. zāyi ‘at, zaaf <Ar. za‘f.

g < j: aeroloji <Fr. aérologie, jeo ... <Fr. géo + ..., neojen <Fr. néogène, neolojizm <Fr. néologisme.

h < ħ: muaheze <Ar. mu ‘āhaze, muahhar <Ar. mu’ahhar, tehhür <Ar. te’ah hur.

s < ş: mevzuibahis <Ar. mevzū‘ + baḥş, müessir <Ar. mu’es şir, müteessir <Ar. mute’es şir.

s <ş: muasır <Ar. mu‘āşir, mutaasıp <Ar. muta‘aşşib, taassup <Ar. ta‘aşşub,

s <z: muazzam <Ar. mu ‘azzam, muazzep <Ar. mu‘azzeb,

z <z: vaaz <Ar. va‘z, veziriazam <Ar. vezīr + a‘zām,

z <s: Hinduizm <Fr. hindouisme, otoerotizm <Fr. auto-érotisme.

z <s: neoplatonizm <Fr. neoplatonisme, neoplazma <Fr. néoplasme, rezervuar <Fr. réservoir,

z <z: muaheze <Ar. mu ‘āhaze, müezzin <Ar. muezzin,

f <v: kooperatif <Fr. coopérative,

h <h: mevzuibahis <Ar. mevzū‘ + baḥş.

s <ş: sanayiinefise <Ar. şanayi‘ + nefīse,

s <z: arsiulusal <Ar. arz-ı + T. ulusal.

z <s: zümrüdüanka <Far. sī + murğ + Ar. ‘anqa.

z <ş: zanaat <Ar. şinā ‘at,

1.2.2.3. Ünsüz-ünlü değişimleri: arioso <İt. aryo’zo, geometri <İng. geometry, neodim <Fr. nedyme, vaat <Ar. va‘d, vaaz <Ar. va‘z, zaaf <Ar. za‘f.

1.2.2.4. Ünlü-ünsüz değişimleri: koordinasyon <Fr. coordination, kreasyon <Fr. création, reaksiyon <Fr. réaction, sosyoekonomik <Fr. socio-économique;

1.2.3. Ses düşmesi:

1.2.3.1. Ünsüz düşmesi:

1.2.3.1.1. İki ünlü arasında ayın (ع) sesinin düşmesi: beraat <Ar. berā‘at, cemaat <Ar. cemā‘at, dua <Ar. du‘ā, faal <Ar. fā‘āl, faaliyet <Ar. fā‘āliyyet, facia <Ar. fāci‘a, fail <Ar. fā‘il, fedai <Ar. fidā‘ī, iade <Ar. i‘āde, iadeitibar <Ar. i‘āde + i‘tibār, iadeiziyaret <Ar. i‘āde + ziyāret, iane <Ar. i‘āne, iare <Ar. i‘āre, iaşe <Ar. i‘āşe, inşaat <Ar. inşā‘āt, itaat <Ar. iṭā‘at, lain <Ar. la‘īn, maada <Ar. mā-‘adā, maaille <Ar. ma‘-‘ā’ile, maalesef <Ar. ma‘a + esef, maarif <Ar. ma‘arif, maaş <Ar. ma‘āş, maattessüf <Ar. ma‘a + te’ssuf, maazallah <Ar. ma‘āzallah, mecmua <Ar. mecmū‘a, muaccel <Ar. mu‘accel, muacciz <Ar. mu‘acciz, muaddel <Ar. mu‘addel, muadele <Ar. mu‘adele, muadelet <Ar. mu‘adelet, muadil <Ar. mu ‘ādil, muaf <Ar. mu‘āf, muahede <Ar. mu‘āhede, muaheze <Ar. mu‘āhaze, muahhar <Ar. mu‘ahhar, muakkip <Ar. mu‘akkip, mualla <Ar. mu‘allā, muallak <Ar. mu ‘allak, muallel <Ar. mu‘allel, mual-

lim <Ar. mu'allim, muamele <Ar. mu'āmele, muamelet <Ar. mu'āmelāt, muamma <Ar. mu'ammā, muammer <Ar. mu'ammer, muannit <Ar. mu'annid, muaraza <Ar. mu'āraza, muarefe <Ar. mu'ārefe, muarız <Ar. mu'āriz, muasır <Ar. mu'āşir, muaşaka <Ar. mu'āşaqa, muaşeret <Ar. mu'āşeret, muattal <Ar. mu'aṭṭal, muattar <Ar. mu'aṭṭar, muavenet <Ar. mu'āvenet, muavin <Ar. mu'āvin, muayede <Ar. mu'āyede, muayene <Ar. mu'āyene, muayyen <Ar. mu'ayyen, muazzam <Ar. mu'azzam, muazzep <Ar. mu'azzeḅ, muazzez <Ar. mu'azzez, mutaasıp <Ar. muta'aşşib, mübayaa <Ar. mübāya'a, müdafaa <Ar. müdāfa'a, müddea <Ar. müdde'ā, müddei <Ar. müdde'ī, müeccel <Ar. mu'accel, mütalaa <Ar. müṭāla'a, müteaddit <Ar. müte'addid, müteaffin <Ar. müte'affin, müteahhit <Ar. müte'ahhid, müteakıp <Ar. müte'ākīb, mütealiye <Ar. müte'āliye, müteallik <Ar. müte'allik, müteammim <Ar. müte'ammim, mütearife <Ar. müte'ārife, reaye <Ar. re'āyā, riayet <Ar. ri'āyet, saadet <Ar. sa'ādet, saat <Ar. sā'at, semai <Ar. semā'ī, sual <Ar. su'āl, şaşaa <Ar. şa'şa'a, şeneat <Ar. şenā'at, şuur <Ar. şu'ūr, taaccüb <Ar. ta'accub, taaddüt <Ar. ta'addud, taaffün <Ar. ta'affun, taahhüt <Ar. ta'ahhud, taalluk <Ar. ta'alluk, taam <Ar. ṭā'am, taammüden <Ar. ta'ammuden, taammüm <Ar. ta'ammum, taammüt <Ar. ta'ammüt, taannüt <Ar. ta'annud, taarruz <Ar. ta'arruz, taassup <Ar. ta'aşşub, taat <Ar. ṭā'at, teferruat <Ar. teferru'āt, terciibent <Ar. terci' + Far. bend, veziriazam <Ar. vezīr + a'zām, zanaat <Ar. şinā'at, zaiyat <Ar. zāyi'at, ziraat <Ar. zirā'at, ziraişletme <Ar. zirā'ī + T. işletme.

1.2.4. Ses türemesi:

1.2.4.1. **Ünsüz türemesi:** maalesef <Ar. ma'a + esef, seksüel <Fr. sexuel [teleffuzdan dolayı ks <x].

1.2.5. Ses tekleşmesi:

1.2.5.1. **Ünlü tekleşmesi:** kreatör <Fr. créateur.

1.2.5.2. **Ünsüz tekleşmesi:** koloit <Fr. colloïde, koordine <Fr. coordonné, laakal <Ar. lā + aḳall, muahhar <Ar. mu'ahhar, muattal <Ar. mu'aṭṭal, muattar <Ar. mu'aṭṭar, muazzam <Ar. mu'azzam, muazzep <Ar. mu'azzeḅ, mutaasıp <Ar. muta'aşşib, müezzin <Ar. muezzin, oosfer <Fr. oosphère, taaccüb <Ar. ta'accub, taassup <Ar. ta'aşşub, takeometre <Fr. tachéomètre, tehhür <Ar. te'ahhur.

2. Şekil bilgisi:

2.1. Tamlamalar:

2.1.1. **Belirtisiz ad tamlaması:** İsim + Øisim + (s)I(n)

cennet taam+1, faiz fiyat+1, faiz hadd+i, faiz oran+1, inşaat çivi+si, itfaiye arac+1, meteor taş+1, maaş bodro+su, muafiyet sınav+1, muaşeret adab+1, neon

lamba+sı, neon tüp+ü, saadet asr+ı, saadet zincir+i, saat aç+ı, saat ayar+ı, saat baş+ı, saat cam+ı, saat ceb+i, saat çiçeğ+i, saat daire+si, saat dilim+i, saat fark+ı, saat+i saat+in+e, saat kule+si, semai kahve+si, şuur alt+ı.

2.1.2. Sıfat tamlaması: hercai menekşe, saatli bomba, zirai işletme.

2.2. Ekler:

2.2.1. Çekim ekleri:

2.1.1.1. Ad durumu ekleri: Sadece birliktelik ve yönelme ekine birer örneğin kullanıldığı görülmektedir; saadet+le, saat+i saat+in+e.

2.1.1.2. Çokluk eki: Artık yapım eki fonksiyonundadır.

+lAr: boa+gil+ler, boa+lar, koordinat+lar, saat+ler+ce.

2.2.1. Yapım ekleri:

İncelenen kelimeler isim olduğu için fiilden isim yapan ekler hâliyle görülmemektedir.

2.2.1.1. İsimden isim yapan ekler:

+cA: fedai+ce, fedaikâr+ca, hercai+ce, saat+ler+ce.

+CI: dua+cı, faiz+ci, eroin+ci, inşaat+çı, itfaiye+ci, kooperatif+çi, maarif+çi, mecmua+cı, muayene+ci, mübaaya+cı, saat+çi, video+cu, zanaat+çı; faiz+ci+lik, inşaat+çı+lık, itfaiye+ci+lik, kooperatif+çi+lik, mecmua+cı+lık, saat+çi+lik, video+cu+luk, zanaat+çı+lık; itaat+siz+lik, kanaat+siz+lik.

+gil: boa+gil+ler.

+II: cemaat+lı, dua+lı, facia+lı, faiz+li, faul+lü, iade+li, itaat+li, kakao+lu, kanaat+li, maaş+lı, muamma+lı, puan+lı, saadet+li, saat+li, sual+li, şaşaa+lı, şuur+lu, taahhüt+lü, teferruat+li.

+lı+lık: muamma+lı+lık, şuur+lu+luk.

+IIk: fedakâr+lık, fedai+lik, feodal+lik, hercai+lik, eroin+lik, eroinman+lık, kanaatkâr+lık, koordinatör+lük, laik+lik, muaf+lık, muallim+lik, muassır+lık, muavin+lik, mutaassıp+lık, müddeiumumi+lik, müezzin+lik, müteahhit+lik, faiz+ci+lik, inşaat+çı+lık, itfaiye+ci+lik, kooperatif + çi+lik, video+cu+luk, zanaat+çı+lık; cemaat+siz+lik, itaat+siz+lik, kanaat+siz+lik, riayet+siz+lik, şuur+suz+luk; muamma+lı+lık, şuur+lu+luk.

+mA: faiz+lendirme, kooperatif+leşme, laik+leştirme, laik+leştirilme, muassır+laşma, muassır+laştırma, mutaassıp+laşma, puan+lama, puanlan+dırma, şuur+lanma, şuur+laşma.

+mAk: faiz+le-n-dir-mek, kooperatif+le-ş-mek, laik+le-ş-mek, laik+le-ş-tir-mek, laik + le-ş-tir-il-mek, muassır+la-ş-mak, muassır+la-ş-tir-mak, mutaassıp+la-ş-mak, puan+la-mak, puanla-n-dir-mak, şuur+la-n-mak, şuur+la-ş-mak.

+sIz: cemaat+siz, cemaat+siz+lik, dua+sız, faiz+siz, faul+süz, itaat+siz, itaat+siz-lik, kanaat+siz, kanaat+siz+lik, maaş+sız, puan+sız, riayet+siz, riayet+siz+lik, sual+siz, şaşaa+sız, şuur+suz, şuur+suz+luk.

+sIz+Iik: cemaat+siz+lik, itaat+siz+lik, kanaat+siz+lik, riayet+siz+lik, şuur+suz+luk.

2.2.1.2. İsimden fiil yapan ekler:

+IA-: cemaat+le-ş-me, cemaat+le-ş-mek, facia+la-ş-ma, facia+la-ş-mak, faiz+le-n-dir-me, faiz+le-n-dir-mek, kooperatif+le-ş-me, kooperatif+le-ş-mek, laik+le-ş-mek, laik+le-ş-tirme, laik+le-ş-tir-mek, laik+le-ş-tir-il-me, laik+le-ş-tir-il-mek, muassır+la-ş-ma, muassır+la-ş-mak, muassır+la-ş-tir-ma, muassır+la-ş-tir-mak, mutaassıp+la-ş-ma, mutaassıp+la-ş-mak, puan+la-ma, puan+la-mak, puan+la-n-dir-ma, puan+la-n-dir-mak, şuur+la-n-ma, şuur+la-n-mak, şuur+la-ş-ma, şuur+la-ş-mak, cemaat+le-ş-me, cemaat+le-ş-mek.

+IA-mA: puan+la-ma.

+IA-mAk: puan+la-mak.

+IAN-: şuur+la-n-ma.

+IAN-dIr-: faiz+le-n-dir-me, faiz+le-n-dir-mek, puan+la-n-dir-ma, puan+la-n-dir-mak.

+IAN-dIr-mA: faiz+le-n-dir-me, puan+la-n-dir-ma.

+IAN-dir-mAk: faiz+le-n-dir-mek, puan+la-n-dir-mak.

+IAN-mA: şuur+la-n-ma.

+IAN-mAk: şuur+la-n-mak.

+IAş-: cemaat+le-ş-me, cemaat+le-ş-mek, facia+la-ş-ma, facia+la-ş-mak, kooperatif+le-ş-me, kooperatif+le-ş-mek, laik+le-ş-mek, laik+le-ş-tirme, laik+le-ş-tir-mek, laik+le-ş-tir-il-me, laik+le-ş-tir-il-mek, muassır+la-ş-ma, muassır+la-ş-mak, muassır+la-ş-tir-ma, muassır+la-ş-tir-mak, mutaassıp+la-ş-ma, mutaassıp+la-ş-mak, şuur+la-ş-ma, şuur+la-ş-mak, cemaat+le-ş-me, cemaat+le-ş-mek.

+IAş-mA: cemaat+le-ş-me, facia+la-ş-ma, kooperatif+le-ş-me, muassır+la-ş-ma, mutaassıp + la-ş-ma, şuur+la-ş-ma, cemaat+le-ş-me.

+lAş-mAk: cemaat+le-ş-mek, facia+la-ş-mak, kooperatif+le-ş-mek, laik+le-ş-mek, muassır+la-ş-mak, mutaassıp+la-ş-mak, şuur+la-ş-mak, cemaat+le-ş-mek.

+lAş-tır-mA: laik+le-ş-tir-me, laik+le-ş-tir-il-me, muassır+la-ş-tır-ma.

+lAş-tır-mAk: laik+le-ş-tir-mek, muassır+la-ş-tır-mak.

+lAş-tir-il- mek: laik+le-ş-tir-il-mek.

2.2.1.3. Fiilden fiil yapan ekler:

Bunlar çatı ekleridir.

-Dir-: faiz+le-n-dir-me, faiz+le-n-dir-mek, laik+le-ş-tir-il-me, laik+le-ş-tir-il-mek, laik+le-ş-tir-me, laik+le-ş-tir-mek, muassır+la-ş-tır-ma, muassır+la-ş-tır-mak, puan+la-n-dır-ma, puan+la-n-dır-mak.

-(i)l-: laik+le-ş-tir-il-me, laik+le-ş-tir-il-mek,

-n-: faiz+le-n-dir-me, faiz+le-n-dir-mek, puan+la-n-dır-ma, puan+la-n-dır-mak, şuur+la-n-ma, şuur+la-n-mak,

-ş-: cemaat+le-ş-me, cemaat+le-ş-mek, facia+la-ş-ma, facia+la-ş-mak, kooperatif+le-ş-me, kooperatif+le-ş-mek, laik+le-ş-mek, laik+le-ş-tir-il-me, laik+le-ş-tir-il-mek, laik+le-ş-tir-il-mek, laik+le-ş-tir-me, laik+le-ş-tir-mek, muassır+la-ş-ma, muassır+la-ş-mak, muassır+la-ş-tır-ma, muassır+la-ş-tır-mak, mutaassıp+la-ş-ma, mutaassıp+la-ş-mak, şuur+la-ş-ma, şuur+la-ş-mak.

3. Değerlendirme:

3.1. Ana Türkçede veya Arapça ve Farsçada bulunan *asli (birincil) uzun ünlülerin* Türk lehçelerinde tek heceli veya çok heceli olan kelimelerin birinci hecesinde veyahut alınma kelimedede uzun ünlünün nefes baskısının bir önceki heceye taşınmasıyla (Kazak Türkçesindeki gibi) *ikiz ünlü* görülebilir.

3.2. Kelimenin içinde veya sonunda ünlüleşmeye meyilli olan bir ünsüzün erimesi, kaynaşması veya düşmesi sebebiyle ikiz ünlü görülebilir. Buna *ikincil uzunluk* denir.

3.3. Ekleşme dolayısıyla (Türkmen Türkçesindeki gibi) iki ünlü görülebilir. Buna *dolaylı uzun ünlü* denilir.

3.4. Uzun ünlünün karşılığında ünlü değişmesi sebebiyle normalden daha uzun ve açık veya yuvarlak ya da kapalı bir ünlü şeklinde görülür. (Uyanık 2002: 155-127) Buna *yarım uzun ünlü* (half long vowel) denilebilir.

3.5. Ünlüler boğumlanma sürelerine göre kısa ünlü, yarım ünlü, normal ünlü, alçalan diftong, yükselen diftong, eşit diftong, aşırı veya vurgulu uzun ünlü diye adlandırılırlar.

3.6. Teleffuzda, yan yana bulunan ünlülerin iki ayrı heceye bölünerek v, y ünsüzleriyle söylenmesine *kayan ünlü* denir.

3.7. Bir örnek (*arioso* <İt. *aryo'zo*) hariç [o da telaffuz özelliğinden dolayı ünsüz-ünlü değişmesidir] bir ünsüz erimesi olmadan alınma kelimenin geldiği şekilde iki ünlü yan yana bulunur. Türk lehçelerinde bir asli uzun ünlünün karşılığı olan ikinci derecede uzun ünlüler vardır. Bir de ünsüz erimesinden sonra oluşan ikinci derecede uzun ünlüler vardır. Alınma kelimelerde böyle olmadığı için bu durumdaki kelimelerde yan yana bulunan ünlülere *ikiz ünlü* değil *çift ünlü* denilmesi sayı bakımından birbirine benzese de iki farklı durumu birbirinden ayırt eder.

Ayrıca üç ünlünün yan yana geldiği (aai, aii, eia, eii) örnekler vardır: *iadeitibar* <Ar. *i'āde* + *i'tibār*, *maaile* <Ar. *ma'-'ā*'ile, *müddeialeyh* <Ar. *müdde'ī* + *'aleyh*, *müddeiumumi* <Ar. *müdde'ī* + *'umūmī*, *ziraiişletme* [+]
<Ar. *zirā* 'ī + T. *işletme*.

Sonuç:

Türkçe Sözlük'teki çift ünlülü 234 kelimededen 69 tanesinin türemiş şekli vardır. Bu türemiş şekillerden 45 tanesi Arapça, 21 tanesi Fransızca, 2 tanesi İngilizce, 1 tanesi Farsça asıllı kelimedir. Aşağıda alfabetik sıraya göre sözlüğün her harfinde kaç örnek kelime olduğu görülmektedir: a (22), b (4), c (1), d (2), e (3), f (12), g (1), h (3), i (9), j (2), k (12), l (4), m (69), n (12), o (3), p (2), r (8), s (12), ş (3), t (29), v (5), z (7).

Çift ünlülü alınma kelimelerin sayıları ayrıca tespit edilmiştir: Ar. 14, Fr. 73, İng. 9, İt. 3, T. 3, Far. 2, Lat. 1; Far. + Ar 2, Ar. + Far 1, T. + Ar. 1, Ar. + T. 1, T. + Far. 1; Fr. birleşik şekil 12 (jeo ... 22), Ar. + Ar. 11, İng. + İng 2.

Bu çalışmada Türkiye Türkçesinde kullanılan çift ünlülü yabancı kelimelerdeki ses olayları ve bu kelimelerin aldığı Türkçe ekler tespit edilmiştir. Çift ünlülü kelimelerin Türkçeleşmesine böylece dikkat çekilmiştir.

Daha çok Fransızcadan alınma kelimelerde ünlü çiftleri görülmektedir. Artık dilimize gittikçe İngilizce aracılığıyla girmeye başlayan yabancı kelimelerin öncelikle çift ünlülü olanlarına Türkçe karşılıklar bulmamız gerekir. Okul kitaplarında bu çift ünlülü kelimelerin Türkçesi karşılığı varsa bu durumda seçici davranılmalıdır. Yeni kuşağa Türkçenin gücünü yaşatarak öğretmeliyiz. Mümkün olduğu kadar Türkçenin temel kurallarına uymayan yabancı kelimeleri söz varlığımıza katmamalıyız. Türkçenin sorunu yoktur, Türkçeyi kullananların sorunu olabilir.

Çift ünlülü kelimelerin listesi:

açıortay <T. aç + ortay,
 affettuoso <İt. affettuoso,
 aerobik <Fr. aérobique,
 aerodinamik <Fr. aérodynamique,
 aeroloji <Fr. aérologie,
 aklıevvel <Ar. ‘aql + evvel,
 aktüel [+] <Fr. actual,
 aktüer <İng. actuaire,
 aktüeryal <İng. aktüeryal,
 alkaloit <Fr. alcaloïde,
 alveol <Fr. alvéole,
 apriori <Fr. apriori,
 aria <İt. aria,
 arioso <İt. ario’zo,
 arkeo [+] <Fr. archéo,
 ateist [+] <Fr. athéiste,
 aupair <Fr. aupair,
 aut <İng. out,
 Avrupai <T. Avrupa + Ar. ī,
 aybey < T. ay + Far. be + T. ay,
 beniâdem <Ar. benī+âdem,
 beraat <Ar. berā‘at,
 boa [+] <Fr. boa,
 boarding cart <İng. boarding cart,
 cemaat [+] <Ar. cemā‘at,
 cennet taamı <Ar. cennet ʔa‘ām + T. ī,
 dua [+] <Ar. du‘ā,
 duayen <Fr. doyen,
 eosen <Fr. éocéne,

euro <İng. Euro,
 euroband <İng. euro-band,
 faal <Ar. fa ‘āl,
 faaliyet <Ar. fa ‘āliyyet,
 faccia [+] <Ar. fāci ‘a,
 fail [+] <Ar. fā ‘il,
 fair-play <İng. fair-play,
 faiz [+] <Ar. fā’iz,
 faul [+] <İng. faul,
 fauna <Lat. fauna,
 fedai [+] <Ar. fidā ‘ī,
 feodal [+] <Fr. féodal,
 flüor [+] <Fr. fluor,
 fueloil <İng. fuel oil,
 geometri [(tasarı) geometri] <İng. geo-
 metry,
 hercai [+] <Far. her + cā + Ar. ī,
 Hinduizm <Fr. hindouisme,
 Hiperboloit [+] <Fr. hyperboloïde,
 iade [+] <Ar. i ‘āde,
 iadeitibar <Ar. i ‘āde + i‘tibār,
 iadeziyaret <Ar. i ‘āde + ziyāret,
 iane <Ar. i ‘āne,
 iare <Ar. i ‘āre,
 iaşe <Ar. i ‘āşe,
 inşaat [+] <Ar. inşā ‘āt,
 itaat [+] <Ar. itā ‘at,
 itfaiye [+] <Ar. itfā’iyye,
 jaguar <Fr. jaguar,
 jeo ... [+] (22)] <Fr. géo + ...,

kakao [+] <Fr. cacao,	muadele <Ar. mu ‘adele,
kanaat [+] <Ar. ḡanā ‘at,	muadelet <Ar. mu ‘adelet,
karbondioksit <Fr. carbondioxide,	muadil <Ar. mu ‘ādil,
kodein <Fr. codéine,	muaf [+] <Ar. mu ‘āf,
koloidal <Fr. colloidal,	muahede [+] <Ar. mu ‘āhede,
koloit <Fr. colloïde,	muaheze [+] <Ar. mu ‘āhaze,
kooperatif [+] <Fr. coopérative,	muahhar [+] <Ar. mu ‘ah har,
koordinasyon <Fr. coordination,	muakkip <Ar. mu ‘aḡḡib,
koordinat [+] <Fr. coordinate,	mualla <Ar. mu ‘allā,
koordine <Fr. coordonné,	muallak <Ar. mu ‘allaḡ,
kreasyon <Fr. création,	muallel <Ar. mu ‘allel,
kreatör <Fr. créateur,	muallim [(baḡ)+] <Ar. mu ‘allim,
laakal <Ar. lā + aḡall,	muamele <Ar. mu ‘āmele
laik [+] <Fr. laïque,	muamelet <Ar. mu ‘āmelāt,
lain <Ar. la ‘īn,	muamma [+] <Ar. mu ‘ammā,
laisizm <Fr. laïcisme,	muammer <Ar. mu ‘ammer,
maada <Ar. mā-‘adā,	muannit <Ar. mu ‘annid,
maaille <Ar. ma‘-‘ā’ile,	muaraza <Ar. mu ‘āraza,
maalesef <Ar. ma ‘a + esef,	muare <Fr. moiré,
maalmemnuniye <Ar. maalmemnuniyye,	muarefe <Ar. mu ‘ārefe,
maarif [+] <Ar. ma ‘arif,	muarız <Ar. mu ‘āriḡ,
maaş [+] <Ar. ma ‘āḡ,	muasır [+] <Ar. mu ‘āḡir,
maattessüf <Ar. ma ‘a + te’ssuf,	muaşaka <Ar. mu ‘āḡaḡa,
maazallah <Ar. ma ‘āzallah,	muaşeret [+] <Ar. mu ‘āḡeret,
mecmua [+] <Ar. mecmū ‘a,	muattal <Ar. mu ‘aḡḡal,
meteor [+] <Fr. météore,	muattar <Ar. mu ‘aḡḡar,
mevzuibahis <Ar. mevzū ‘ + baḡḡ,	muavenet <Ar. mu ‘āvenet,
muaccel <Ar. mu ‘accel,	muavin [+] <Ar. mu ‘āvin,
muacciz <Ar. mu ‘acciz,	muayede <Ar. mu ‘āyede,
muaddel <Ar. mu ‘addel,	muayene [+] <Ar. mu ‘āyene,

muayyen [+] <Ar. mu ‘ayyen,
muazzam <Ar. mu ‘azzam,
muazzep <Ar. mu ‘azzeb,
muazzez <Ar. mu ‘azzez,
mutaasıp [+] <Ar. muta‘aşşib,
mübayaa [+] <Ar. mubāya‘a,
müdafaa <Ar. müdāfa‘a,
müddea <Ar. müdde‘ā,
müddei [+] <Ar. mudde‘ī,
müebbet [+] <Ar. müebbed,
müeccel <Ar. mu ‘accel,
müeddep <Ar. mu‘eddeb,
müellefat <Ar. mu‘ellefāt,
müellif <Ar. mu‘ellif,
müemmen <Ar. mu‘emmen,
müennes <Ar. mu‘ennes,
müesses <Ar. mu‘esses,
müessese [+] <Ar. mu‘essese,
müessif <Ar. mu‘essif,
müessir [+] <Ar. mu‘es şir,
müessis <Ar. mu‘essis,
müeyyide <Ar. mu‘eyyide,
müezzin [+] <Ar. muez zin,
mütalaa <Ar. müṭāla ‘a,
müteaddit <Ar. müte ‘addid,
müteaffin <Ar. müte ‘affin,
müteahhit [+] <Ar. müte ‘ahhid,
müteakip <Ar. mute ‘ākīb,
mütealiye <Ar. müte ‘āliye,
müteallik <Ar. müte ‘allik,

müteammim <Ar. müte ‘ammim,
mütearife <Ar. mute ‘ārife,
müteessir <Ar. mute’es şir,
müteessif <Ar. mute’essif,
neodim <Fr. nedyme,
neojen <Fr. néogène,
neolitik <Fr. néolithique,
neolojizm <Fr. néologisme,
neon [+] <Fr. néon,
neoplatonizm <Fr. neoplatonisme,
neoplazma <Fr. néoplasme,
neozik <Fr. nézoïque,
nükleer [+] <Fr. nucléaire,
nükleik [+] <Fr. nucléique,
nükleon <Fr. nucléon,
nükleoprotein <Fr. nükleoprotein,
oosfer <Fr. oosphère,
oosit <Fr. oocyte,
otoerotizm <Fr. auto-érotisme,
politeist <Fr. polythéiste,
puan [+] <Fr. point,
reaksiyon <Fr. réaction,
reaktif <Fr. réactif,
reaktör <Fr. réactör,
real [+] <Fr. réal,
reasürans <Fr. réassurance,
reaye <Ar. re ‘āyā,
rezervuar <Fr. réservoir,
riayet [+] <Ar. ri ‘āyet,
saadet [+] <Ar. sa ‘ādet,

saat [+] <Ar. sâ ‘at,	takeometre <Fr. tachéomètre,
sanayiinefise <Ar. şanayi‘ + nefise,	tedai <Ar. tedā ‘ī,
santiar <Fr. centiare,	teeddüp <Ar. te’eddub,
seksüel <Fr. sexuel,	teehhül <Ar. te’ehhul,
sekteikalp <Ar. sekte + kalb,	teehhür <Ar. te’ah̄ hur,
semâi [+] <Ar. semā ‘ī,	teemmül <Ar. te’emmul,
sosyoekonomik <Fr. socio-économique,	teenni <Ar. te’ennī,
stereo ... [+] <Fr. stéréo,	teessüf <Ar. te’essuf,
stoaci <Fr. stoaci,	teesür [+] <Ar. te’essur,
sual [+] <Ar. su‘āl,	teessüs <Ar. te’essus,
sürreal [+] <Fr. surréal,	teeyyüt <Ar. te’eyyud,
şaşaa [+] <Ar. şa‘şa‘a,	teferruat [+] <Ar. teferru ‘āt,
şeneat <Ar. şenā ‘at,	terciibent <Ar. terci‘ + Far. bend,
şitaiye <Ar. şitā’ iyye,	tercümeihâl <Ar. terceme + hâl,
şuur [+] <Ar. şu ‘ür,	vaat <Ar. va‘d,
taaccüp <Ar. ta ‘accub,	vaaz <Ar. va‘z,
taaddüt <Ar. ta ‘addud,	veziriazam <Ar. vezīr + a‘zām,
taaffün <Ar. ta ‘affun,	video [+] <İng. video,
taahhüt [+] <Ar. ta ‘ahhud,	Vietnamlı <T. Vietnam + lı,
taalluk <Ar. ta ‘alluk,	zaaf <Ar. za‘f,
taam <Ar. ta ‘ām,	zanaat [+] <Ar. şinā ‘at,
taammüden <Ar. ta ‘ammuden,	zayiat <Ar. zāyi ‘at,
taammüm <Ar. ta ‘ammum,	ziraat [+] <Ar. zirā ‘at,
taammüt <Ar. ta ‘ammüt,	ziraiişletme [+] <Ar. zirā ‘ī + T. işletme,
taannüt <Ar. ta ‘annud,	zoo ... [+] <Fr. zoo ...,
taarruz <Ar. ta ‘arruz,	zümürdüanka <Far. sī + murğ + Ar. ‘anqa.
taassup <Ar. ta ‘aşşub,	
taat <Ar. tā ‘at,	
taayyün <Ar. ta ‘ayyun,	
taayyüş <Ar. ta ‘ayyuş,	

İşaretler

...: Kelime başını gösterir.

... #: Kelime sonunu gösterir.

/.../: Kelime içini gösterir.

-: Fiile bağlanmayı gösterir.

+: İsme bağlanmayı ve kelime birleşmesini gösterir.

[+]: Kelimenin sözlükte türemiş ve birleşik şekillerinin olduğunu gösterir.

<: İşaretin açık tarafı kelimenin alındığı şekli gösterir.

Dil ve Lehçe Kısaltmaları

Ar.: Arapça.

AT: Ana Türkçe.

ET: Eski Türkçe.

Far.: Farsça.

Fr.: Fransızca.

Gag.: Gagavuzca.

İng.: İngilizce.

İt.: İtalyanca.

Krg.: Kırgızca.

Kzk: Kazakça.

Lat.: Latince.

T: Türkçe.

Yak.: Yakutça.

Yun.: Yunanca.

Çeviri yazı

ع: ع	ء: ء	ā: آ	ę: ę	h: خ
h: خ	q: ق	s: ث	s: ص	t: ط
z: ذ	z: ض	z: ظ		

Kaynakça

- Bozkurt, Fuat (1992), *Türklerin Dili*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Erbay, Fatih (2002), “Türkçe Sözlük’ün İlk ve Son Baskısındaki Batı Kökenli Kelimelere Dair”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, s. 129-135, Konya: Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yayınları.
- Ergenç, İclâl (1989), *Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi*, Ankara: Engin yayınları.
- Gülsevin, Gürer (2002), *Uşak İli Ağzları (Dil Özellikleri – Metinler –Sözlük)*, Ankara: TDK yayınları.
- Hazar, Mehmet (2005), *Rayımbek Batır (Dil İncelemesi, Sözlük; Harf Çevirimi, Türkiye Türkçesine Aktarımı) 1. Cilt*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- Kara, Mehmet (2001), *Türkmence (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)*, Ankara: Akçağ yayınları.
- Kirişcioğlu, M. Fatih (2002), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Ligeti, Lajos (1940-1942), “Türkçede Uzun Vokaller”, (Çev.: Tayyip Gökbilgin), *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 7-8, Cüz: 1, s. 82-94, [“A Török Hosszú Magánhangzók”, *Magyar Nyelv, MNy XXXIV*, Cüz: 3-4, Mart-Nisan 1938, s. 65-76, Budapest; “Les Voyelles Longues En Turc”, *Journal Asiatique*, 1938, s. 177-204], Ankara.
- Özkan, Nevzat (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayınları.
- Pokrovskaya, L. A. (1995), “Gagavuzca ve Tarihi gelişimi”, (Çev.: Nikolay Vasilyev), *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, Sayı: 1, s. 37, Ankara: TÖMER yayınları.
- TDK *Türkçe Sözlük* (2004), Ankara: TDK yayınları.
- Tekin, Talât (1975), *Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi yayınları.
- Tekin, Talât (1998), *Türk Dilinde Birincil Ünlü Uzunlukları*, Ankara: Simurg yayınları.
- Tokatlı, Suzan (2003), “Türkiye Türkçesinde Son Seste Tonlulaşma ve Uzun Ünlüler Üzerine Bir İnceleme”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, Yıl: 2, s. 141-150, Kayseri: Erciyes Üniversitesi yayınları.
- Tuna, Osman Nedim (1960) “Göktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 213-282, Ankara: TDK yayınları.
- Tuna, Osman Nedim (1986), *Türk Dilbilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*, Malatya: İnönü Üniversitesi: Ders Notları.
- Uyanık, Osman (2002), “Kumuk Ağzlarında Uzun Ünlülü Kelimeler ve Ana Türkçedeki Bazı Uzun Ünlülerin Kumuk Ağzlarında Farklı Ünlüye Geçişi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, s. 116-127, Konya: Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yayınları.